

Н. М. Сидоренко
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
(м. Київ)

ПАРАЛЕЛІ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ НА ПЕРЕХРЕСТЯХ НАУК

Дослідження теорії та історії журналістики тривалий час балансує між різними науками: найчастіше філологією та історією, останнім часом – соціологією, політологією. Не залишають без уваги періодичну пресу, мас-медіа, масові комунікації, телебачення і радіомовлення, інтернет-журналістику тощо (фактично те, що з 2008 р. найчастіше виступає об'єктом наукового аналізу у сфері соціальних комунікацій, спеціальність 27.00.04 – теорія та історія журналістики) фахівці з культурології, мистецтвознавства, педагогіки, філософії, державного управління, юриспруденції, фізичного виховання та інших галузей знань. Міждисциплінарний підхід до вивчення тих чи інших явищ, які лежать у дотичних чи паралельних площинах, завжди вітався в науці, адже з'являється нагода вивчити певний об'єкт всебічно, використовуючи методи, притаманні різним наукам.

З історією журналістики складається не зовсім за «класичною» схемою: дослідники радше подрібнюють, аніж узагальнюють; розбирають на «камінці» й «цеглинки» для власних потреб, а не розробляють систему, не зводять спільний науковий «будинок». При цьому й науковий ґрунт, загальний плацдарм, на який мають все впевненіше опиратися наступні розвідники, чомусь виявляється хистким, замуленим, непевним.

Можна знайти аналогії в різних науках, де складно відокремити одну спеціальність від іншої. Скажімо (за назвами дисертаційних робіт): «Публіцистика Дмитра Павличка: мотиви, жанри, контекст», «Публіцистика Б. Олійника: проблематика та етико-естетичні виміри» (спеціальність: журналістика, теорія та історія журналістики) і «Публіцистика Романа Іваничука: проблематика і поетика», «Публіцистика та мемуаристика Г. Костюка: ідейні орієнтири та проблеми поетики» (спеціальність: українська література); «Політичний дискурс ЗМІ України в інформаційному просторі» (спеціальність: журналістика) і «Діяльність інформаційних агентств світу в умовах формування глобального комунікаційного простору» (спеціальність: політична культура та ідеологія); «Регіональне телебачення і радіомовлення у контексті формування національної свідомості молоді» (спеціальність: журналістика), «Музичні програми регіонального телебачення в інформаційному просторі сучасності (на прикладі програм Львівського телебачення)» (спеціальність: теорія та історія культури), «Становлення та розвиток недержавного телебачення Харківщини в умовах незалежності України: соціокультурні аспекти» (спеціальність: українська культура), «Становлення та розвиток українського телебачення як засобу масової комунікації» (спеціальність: історія України) і т.д.

Зрештою, якщо робота виконана професійно, висновки обґрунтовані, наукова новизна підтверджена, то можна не «ділити сфери впливу» наукових галузей і спеціальностей. Але трапляються й інші випадки, коли слід задуматися над некваліфікованістю, покvapністю, випадковістю фактів, які не сприяють ні «філософії дослідження», ні «хімічній реакції» пошуку, ні відтворенню культурно-історичних фрагментів дійсності. Найчастіше на таких важкоприступних перехрестях опиняються історики (історія України; історія науки й техніки; історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни), де об'єктом дослідження обирається безпосередньо преса (наприклад, «офіційна преса Східної України періоду німецько-фашистської окупації», «українські друковані загальнополітичні, партійні та військові періодичні видання в Галичині 1848–1919 років», «протестантська періодика України 20-х рр. ХХ ст.» і т.д.). Імовірно, кожен такий об'єкт, підтверджений коректним предметом і доцільністю аналізу наукової проблеми, має право на існування в царині історії.

На жаль, існує чимало суб'єктивних та псевдонаукових поглядів на дослідження. Найганебніший із них – це «егоїстичний, самосконцетрований» (часто в основі лежить прикрий плагіат) дискурс. «Відкриття для себе» не означає «наукового відкриття».

В статті «Генеza періодичної друкованої преси в Україні», опублікованій в журналі «Актуальні проблеми державного управління», авторка так захоплюється процесом освоєння істин в історії розвитку преси в Україні «сер. ХVІІІ – поч. ХХ ст.», що

фактично переказує чи навіть безпосередньо запозичує цілі абзаци з курсу лекцій Я. С. Калакури (підрозділ 5.8). При цьому визначення преси та її прототипів черпається з «Енциклопедическогословаря» Ф. Брокгауза та І. Єфрона (СПб., 1890–1907) понад столітньої давнини, а основні віхи розвитку (генези) преси на території України визначаються за історико-бібліографічними нарисами В. Ігнатієнка (1926, 1930 рр.) та С. Наріжного (перше видання про українську пресу побачило світ у Подєбрадах у 1934 р.)[3].

Хоча розглядаються духовно-політичні реалії до 1917 р., Т. В. Кузнькова Україну іноді називає «країною», «державою», при тому, що контекст дослідження стосується і Російської імперії, й Австро-Угорської. Трапляються узагальнення, так би мовити, на власний розсуд, як-от: «усі верстви населення задовольняють свої інформаційні потреби через періодичну друковану пресу» (без врахування аудіовізуальних ЗМІ). Авторці статті вдається «перекрутити» навіть загальновідомі факти з історії журналістики: скажімо, зазначено, що тижневик «Зоря Галицька» був органом «Головної Української Ради» (у С. Наріжного та А. Животка – «Головної Руської Ради»); першим виданням в Одесі названо «Одесский вестник» 1828 р. (хоча до цього в причорноморському місті вийшло в світ ще декілька часописів французькою та російською мовами).

Згадуючи «газету» «Воскресное чтение», Т. В. Кузнькова повторює слова С. Наріжного («проіснувала майже до кінця століття»; С. Наріжний: «В 1837 р. в Києві ж почало виходити «Воскресное Чтеніє», що проіснувало аж до ХХ ст.»). Загалом цей журнал, що видавався при Київській духовній академії з квітня 1837 р., проіснував до 23 грудня 1912 р. Зрештою набереться ще чимало «огріхів» і «зачіпок», які подаються або без посилань, або залишаються неперевіреними («у Москві в 1912–1913 рр. видавався журнал «Украинская жизнь» (насправді виходив до 1917 р.); «значний резонанс серед громадськості країни мали публікації ... щомісячника «Дзвін»; «усього в Україні до 1917 р. видавалось 1200 назв газет» (слід зауважити, що тільки в Києві з 1835 по 1917 р. з'явилось понад 900 періодичних видань, дещо менше в Одесі і т.д.).

Не раз доводилося дивуватися, що деякі дослідження (кандидатські дисертації, статті, брошури, огляди) в царині історичних наук ігнорують розвідки історії журналістики, не заглиблюються в специфіку журналістської діяльності, притаманний поняттєвий апарат цієї сфери. Це шлях «галузевого патріотизму», що не потребує занурення в ті сфери, які на наукових паралелях і меридіанах виявляються надзвичайно близькими, навіть рідними.

Скажімо, в авторефераті кандидатської дисертації (спеціальність – історія України) під назвою «Становлення та розвиток періодичного друку на Слобожанщині та його вплив на освітньо-культурні процеси у регіоні в ХІХ – на початку ХХ століття» фактично лишилися поза увагою сучасні напрацювання українських фахівців у сфері історії журналістики, зокрема Слобожанщини в зазначений період (згадуючи підручник І. Михайлина з історії української журналістики, здобувачка навіть не натякає на знайомство з першою і досі єдиною монографією, цілком співзвучною з темою кандидатської дисертації, – «Нарис історії журналістики Харківської губернії. 1812–1917»[4]).

Зважаючи на те, що призначення автореферату полягає в короткому викладі основних сутнісних аспектів наукового дослідження, коли здобувач прагне якнайчіткіше подати першорядні моменти власних здобутків, все ж доводиться лише здогадуватися про те, що лишилося поза берегами 20-сторінкового автореферату. Так, при перегляді публікацій С. В. Мірошніченко знайдеться чимало приводів для дискусії, передусім це стосується ключових понять: *періодичний друк*, *явочна цензура*, *галузева преса*.

В жодному законодавчому документі України (скажімо, Законі України «Про друковані засоби масової інформації (пресу)», ДСТУ 3017–95 «Видання. Основні види. Терміни та визначення»), де розглядаються проблеми функціонування засобів масової інформації, не зафіксоване подібне словосполучення (*періодичний друк*); є *друковані ЗМІ (преса)*, використовується також *періодика* (= *періодична преса*), *періодичні видання*, *друкована журналістика*, *друковані медіа*. Щоб встановити об'єктивність цих понять, достатньо навіть «Тлумачного словника української мови», хоча можна звернутися до словників-довідників із журналістики (автори та упорядники Ю. Бондар, І. Михайлин, Ю. Бідзіля, Д. Григораш та ін.). Навіть у курсі лекцій «Українська історіографія» проф. Я. С. Калакури є розділ про *періодичну пресу як історичне джерело*.

Постає запитання: звідки взявся *періодичний друк*, покладений в основу дисертації С. В.

Мірошніченко? Розгадка досить банальна: це машинний переклад із російської мови (*периодическая печать*). Щоб підтвердити такий факт, можна звернутися до кількох онлайн-перекладачів ([translate.google](http://translate.google.com), pereklad.online, opentran.net, translate.meta.ua, <http://www.translate.ua/uk/on-line> та ін.): більшість запропонують саме тлумачення, яке взяла за основу здобувачка Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Знання, отримані з Вікіпедії чи інших онлайн-ресурсів, сьогодні служать важливим мірилом працездатності, уміння інтуїтивно чи експериментально розпізнавати помилки, перевіряти почерпнуті «факти». Зачепившись за «періодичний друк», я спробувала пошукати подібні словосполучення. Вони виявилися не тільки в статтях С. В. Мірошніченко, а й в одному з довідкових матеріалів (явно перекладених «комп'ютерно» з російської мови, про що свідчить повний сумбур і хаотичність). Тож сайт VseslovA пропонує такі поняття, як «періодичний друк» (що правда, ненав'язливо відбувається перехід до скорочення *П.п.* – *періодична преса*), «сукупність друкарських видань», «друкарські газети», «крупні формати папери», «потенційна тенденція», «вживання ськоропечатних машин», «щорічник ЮНЕСЬКО», «новіє назви», «збори постанов», «звідний каталог», «регістр періодичних видань» тощо [6].

Тож кожен прискіпливий науковець (чи будь-який допитливий читач) має усвідомлювати інтелектуальну цінність найменшої, найпримітивнішої знайденої інформації. На жаль, іноді доводиться більше часу гаяти на перевірку псевдотлумачень, аніж на прогресивне просування власних досліджень. Подібне сталося і з ключовим словом «явочна цензура», зазначеним в авторефераті С. В. Мірошніченко. Вид цензури (поряд із *попередньою цензурою*) сплутано в дисертації з поняттям «явочним порядком», тобто без попереднього дозволу, без подання клопотання про вихід часопису до відповідних інстанцій. Таким чином вийшов у світ тижневик «Хлібороб» у Лубнах на Полтавщині (1905 р.); видавався він без будь-якої цензури, за що поліція постійно переслідувала видавців, робила обшуки в друкарні; після виходу п'ятого числа газета була заборонена.

В кандидатській дисертації із історії України є ще кілька «нюансів», які не дають змогу збагнути з автореферату наукові досягнення здобувачки. Скажімо, одне з завдань стосується «виділення головних етапів становлення» преси в краї у досліджуваній період (1812 – лютий 1917) [5, с. 2] – названо три етапи: 1) 1812–1824 рр., 2) із середини 20-х до початку 60-х рр.; 3) від 60-х рр. до революції 1905–1907 рр. [5, с. 14]. Слабкість періодизації в неточності, необґрунтованості й недосконалості. Якщо перший період має завершитися останнім періодичним журналом початку XIX ст. – «Українским журналом», то він проіснував до 1825 р., таким чином, перший період триває не до 1824, а 1825 р. Далі починається доба «альманахової журналістики». Але як бути з виданням під назвою «Брошюрки, изданные Иваном Кронебергом» (1830–1833, всього 10 номерів), «Харьковскими губернскими ведомостями» (1838–1915), додатком до них «Харьков» (1859–1865, щороку виходило приблизно 126 номерів)? Тож реальні факти з історії розвитку преси в Харкові спростовують думку С. В. Мірошніченко про те, що губернська газета «на довгі роки» стає «чи не єдиним періодичним виданням краю» [5, с. 14]: майже щороку в другій половині XIX ст. у Харкові з'являється нова назва періодичного видання (або продовжують видаватися попередньо засновані часописи).

На другому етапі дисертантка налічує «близько 30» спеціальних вузькогалузевих видань (наукових товариств, *фінансово-бізнесових груп* та органів місцевого самоуправління). Як бути тоді з *духовно-релігійною пресою*, що активно розвивається саме в цей час («Духовный вестник», 1862–1867; «Харьковские епархиальные ведомости», 1863–1883; «Духовный дневник», 1864–1866; «Благовест», 1883–1888; «Вера и разум», 1884–1916)? Однозначно вона не є «вузькогалузевою», так само, як і *потужні газети універсального змісту* (політико-літературний «Харьков», 1877–1880; громадська, політична й літературна газета «Южный край», 1880–1919; політичний, літературний, науковий та економічний журнал «Мир», 1881–1882; щоденна громадська, літературна та науково-економічна газета «Харьковский листок», 1901–1905). Отже, як впливає з автореферату, інших періодів у розвитку харківської преси не було. Не зрозуміло, до якого етапу належать видання після 1907 і до лютого 1917 р.

«Не склалось» і зпоказниками: в авторефераті подано приблизні підрахунки («масив регіональних видань» – «близько двохсот найменувань» [5, с. 10]; вузькогалузевих видань у другому періоді – близько 30 [5, с. 14]; на початку 1907 р. – понад 50 [5, с. 15];

з 1812 до 1905 кількість періодики не перевищувала 40, а з 1905 до 1917 зросла «більш ніж у чотири рази» – більше 170 видань; на початку 1917 р. збереглося тільки 27 видань [5, с. 15]. Бачимо таку-собі статистичну задачу з кількома невідомими (чи, можливо, з проміжними помилками, які не сприяють чіткому й однозначному результату).

При цьому в наукових завданнях дисертації чітковоказано: «з'ясувати кількісні та якісні характеристики» [5, с. 2], відповідно в науковій новизні авторка констатувала: «уточнена загальна кількість, час і періодичність виходу видань» [5, с. 2]. Навіть якщо до 40 (до 1905 р.) + 170(з 1905 до 1917 р.) = 210 (понад 200). Статистика – «вперта річ», вона явно спотворює наукову парадигму дисертантки.

«Відкритим питанням», нарешті, лишається розуміння, що включає періодичний друк на Слобожанщині (те, що С. В. Мірошніченко називає «*слобідський газетний друк*»). Обґрунтування територіальних рамок [5, с. 2] не додає чіткості, адже «межі» розсуваються від позначення Харківської губернії (з 1835 р. і відповідно до хронології – лютого 1917 р.) до фрази: «Нині ця територія охоплює майже всю Харківську область, північну частину Луганської та Донецької областей, південну частину Сумської області» [5, с. 2]. Не зрозуміло, чи взагалі досліджувалася преса поза Харковом, у яких місцевостях, яка динаміка розгортання періодики, кількісні та якісні показники в порівнянні з губернським центром...

Визначаючи основну типологію харківської періодики, здобувачка поділяє її за територіальною ознакою (міська і повітова); за характером засновника (... фінансово-бізнесових груп...), за часом виходу (ранкова і вечірня), цільовою аудиторією, партійністю (партійна і позапартійна). Як тоді бути з губернськими та земськими виданнями; газетами чи телеграмами, які виходили тричі на день (деякі вечірні видання потрапляли в руки читача вже о 3 годині дня!); чому вилучені з цільової аудиторії діти, студенти, прихожани (релігійно-духовна преса звернена передусім до них, а не тільки до духівництва) та деякі інші категорії населення; не вся преса, що декларувала позапартійність, була вочевидь такою і т.д.?

Чомусь із типології «випали» такі важливі для преси типологічні аспекти, як *періодичність* (щоденна, дводенна, тижнева, двотижнева, щомісячна, двомісячна і т.д. преса), *тематична спрямованість* (медична, спортивна, театральна, освітня, наукова, літературна, мистецька, сатирична, громадсько-політична, науково-популярна і т.д. – підказки може дати навіть нинішній ДСТУ з видів видань [2], а також напрацювання у виданні покажчиків преси науково-дослідницьких колективів Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника (ЛННБ) та Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка), за мовою видання (українськомовні, російськомовні, двомовні, польськомовні тощо).

Добре бути піонером, коли не озираєшся навколо й не вивчаєш сумлінно історіографію! Виявляється, серед здобутків С. В. Мірошніченко («безсумнівно цінним») є розробка «приблизної програми вивчення газет, що складається із 32 пунктів та загальне визначення «система преси»... [5, с. 6]. Нібито ніколи не було подібних програм, наче в навчальному процесі їх жодного разу не використовували студенти-журналісти різних навчальних закладів України чи фахівці ЛННБ, які не «один пуд солі з'їли» на виданні енциклопедичних довідників із історії преси.

Варто згадати, що в 70-х рр. минулого століття доцент факультету журналістики Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка В. В. Яременко опублікував у міжвідомчому науковому збірнику статтю «До методики вивчення першоджерел історії української журналістики дорадянського періоду», запропонувавши програму-завдання з 29 пунктів, що включають основні дані про періодичні видання, знайдені студентами в місцевих бібліотеках, архівах, краєзнавчих музеях [8]. Таких прикладів чимало.

Можливо, не варто загострювати увагу на одній-двох публікаціях, вишукуючи «несправедливі» чи «неправдиві» наукові факти й доведення, нівелюючи наукові здобутки. Але тенденція до «галузевго обмеження» починає поступово набирати обертів; щороку трапляються прикрі публікації чи констатація певної суто фахової неспроможності, адже не має значення: це **історія преси в історії України** чи **історія преси в історії журналістики**; повинен існувати єдиний професійний, науково виважений підхід до основних понять, джерел, методів, імен, назв, типів тощо.

Від «зрілої» (кандидатської) – до молоді (магістерської) науки хочеться перекинути «місток». Факти прості, але не менш дошкульні: модно використовувати *новіт-*

ні поняття (наприклад, метод форсайту), не заглиблюючись у їхню історію чи характеристику; нормально тлумачити «сучасний», «новий», «новітній» як те, що відбулось чора, а краще – вже сьогодні! (те, що сучасна історія триває з кінця Середньовіччя, а новітня історія – з початку ХХ ст. – уже не аргумент!); природно неперевіряти, не вчитувати власні тексти, не аргументувати, одним словом, – «не напружувати-ся». Відсутність наукової енергії відчутна в деяких публікаціях студентів магістратури.

Після прочитання кількох статей та перегляду деяких досліджень, пов'язаних із вивченням історії української журналістики на сучасному етапі, спало на думку порівняння про «нульову платформу», на якій перебувають молоді дослідники української журналістики.

На шпальтах одного з наукових збірників опубліковано статті випускниць магістратури Інституту журналістики: одна з них винайшла новий вид подорожнього нарису, назвавши його «*шляховим*» [1, с. 295] (це поряд із розлогими роздумами над тревелогоми і тревел-журналістикою, що нині в російській, та й частково українській науці поступово витісняють традиційне поняття *подорожнього нарису*). Можна було б ковзнути поглядом по цьому дивному жанровому утворенню й викинути з голови. Але «шляховий» наратив, немов цвяшок, ятрив мізки. Вихід був простим: перекласти російський термін «путевой очерк» за допомогою гугл-перекладача. Таким чином, знайдено розгадку і совість затихла: це механічна помилка, ніяких *шляхових нарису* не існує... Та як бути з цілою низкою «проколів»: «невизначеність єдиних дефініцій понять» [1, с. 292], «на думку К. Панцерев» [1, с. 293] (тобто: на думку Костянтина Панцерєва), «російський журналістикознавець Г. Кузніцов» [1, с. 293], російська дослідниця І. Показаньєва [1, с. 293, 296], Показаньєва І. В. [1, с. 294, 295] – в оригіналі: Показаньєва І. В.; дослідник Н. Баландинський [1, с. 293, 294, 297] у російському оригіналі: Николай Баландинский)?

Другий факт занепокоїв уже по-справжньому. В дослідженні про творчість Юрія Макарова «як віддзеркалення сучасної публіцистики» (власне, вже заголовок публікації дещо насторожує: суть творчості, зокрема такої, як публіцистична, як правило, полягає у відображенні життя). Не зрозумілою є наукова колізія: а в чому ж полягає наукова проблема? Це й намагається пояснити молода дослідниця. Вже з першого рядка вона веде наступ на традиції: «Сучасна українська журналістика страждає від відсутності національної школи публіцистики, а журналістикознавча наука вимагає належних прикладів для наслідування» [7, с. 315]. Нелогічність, абсурдність і некомпетентність цієї фрази продовжується далі: «Молоді публіцисти можуть і повинні вчитися не лише на творчості *радянських публіцистів та журналістів дорадянських часів* (курсив мій. – Н. С.), а й на творчості сучасників також» (хіба хтось заперечує?).

«Юрій Макаров – один із небагатьох вітчизняних журналістів, який *наслідує класичну школу американської колумністики*. Тобто його публікації суб'єктивні та емоційні, в них журналіст висловлює власні оцінки, *авторські судження й не боїться їх засуджувати*» [7, с. 315]. На жаль, незнаємо достеменно, чи свідомий Ю. Макаров – що він є продовжувачем «класичної школи американської колумністики»; таким чином, це не дає нам змоги зарахувати його творчість до «національної школи публіцистики», хоч він і вітчизняний журналіст. По-друге, навряд чи багато знайдеться митців слова, яким би вдавалося з такою очевидністю, як про це пише студентка, «не боятися засуджувати» власні авторські судження й оцінки. Це істина чи фейк?

Фахівцям у галузі соціальних комунікацій варто серйозно замислитися над констатацією академічно-практичних прогалин і нагальною (просто миттєвою!) вимогою: «Постає гостра необхідність *журналістикознавчої науки* мати напрацьовану теоретичну базу з тематики сучасної вітчизняної публіцистики. Оскільки *творчість сучасників на сьогодні практично не досліджена*, молоді спеціалісти змушені послугувувати у своїй діяльності *застарілими науковими доробками*. Мова – це живий організм, який постійно змінюється і оновлюється, тому без *дослідження сучасної публіцистики* неможливо будувати навчально-методичні комплекси для студентів» [7, с. 315].

Виявляється, «молодий вік Юрія Макарова як публіциста» (до речі, йому виповнилося 59 років, у журналістиці він із 1987 р., тобто майже 30 років, половина життя) ще не дозволив досвідченим науковцям «звернути свою увагу на сучасну постать Макарова, який нині переживає розквіт своєї професійної діяльності». Думка про «молодість» і «сучасність» повторюється не раз: «в журналістиці він із початку 90-х років ХХ століття, але, незважаю-

чи на це, він *наш сучасник*, якого є всі підстави зарахувати до *молодого покоління*» [7, с. 317].

Не звертаючи увагу на інші прорахунки в статті (скажімо, «матеріали Макарова», [7, с. 318]), варто все ж задуматися над фактом: для багатьох молодих (дуже молодих!) дослідників Україна починається з 1991 р., й українське телебачення, й українська преса – це відлік незалежної держави цього ж часу – останнього десятиліття ХХ ст. Тому не слід дивуватися, що попередні здобутки – це десь на рівні «археологічних решток» чи «застарілих наукових доробків», як уже цитувалося.

Як написав один із сучасних дослідників інноваційних процесів у соціальних комунікаціях: триває боротьба з історією! (виявляється, якимсь чином у науці виринають «нав'язливі ідеї історично-публіцистичного кшталту», які лишаються «непохитними на шляху спротиву новаціям»; тож нікуди подіти тих, які й досі намагаються «спокійно і витримано наповнювати нафталіновий лантух учорашніх ідей рафінованими «ідейками» двадцяти-тридцятилітньої давнини»)...

Неповага до того, що здійснено попередниками, радше приховується за фразами: «заідеологізовані дослідження», «застарілі напрацювання» тощо. Але треба пам'ятати, що і в своїй науковій галузі слід цінувати генетичну пам'ять, не зраджувати й не забувати того, що було зроблено в якісь періоди істинними сподвижниками-науковцями, піонерами журналістикознавства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабак О. Поняттєвий апарат дослідження телевізійних програм про подорожі / Ольга Бабак // Український інформаційний простір : наук. журнал. – 2014. – Ч. 3. – С. 292–298.
2. Видання. Основні види. Терміни та визначення : ДСТУ 3017–95 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.chytomo.com/standards/vydannya-osnovni-vydy-terminy-ta-vyznachennya-dstu-301795>.
3. Кузняка Т. В. Генеза періодично друкованої преси в Україні / Т. В. Кузняка // [Електронний ресурс] Актуальні проблеми державного управління. – № 2 (40) // [Режим доступу] // www.kbuara.kharkov.ua/e-book/...2/.../04.pdf
4. Михайлин І. Л. Нарис історії журналістики Харківської губернії. 1812–1917. / І. Л. Михайлин. – Х. : Колорит, 2007. – 366 с. : іл.
5. Мірошніченко С. В. Становлення та розвиток періодичного друку на Слобожанщині та його вплив на освітньо-культурні процеси у регіоні в ХІХ – на початку ХХ століття : автореф. дис. ... канд. іст. н.; 07.00.01. – Харків, 2011. – 20 с.
6. Періодичний друк [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://vseslova.com.ua/word/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%BA-79644u
7. Приходько Д. Творчість Юрія Макарова як віддзеркалення сучасної публіцистики / Дар'я Приходько // Український інформаційний простір : наук. журнал. – 2014. – Ч. 3. – С. 315–320.
8. Яременко В. В. До методики вивчення першоджерел історії української журналістики дорядянського періоду / В. В. Яременко // Журналістика. – 1976. – Вип. 1. – С. 123–126.

А. І. Сімашова

Львівський національний університет
імені Івана Франка
(м. Львів)

ЗАРОДЖЕННЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ СУСПІЛЬНОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ ІТАЛІЇ В ПЕРШОМУ ПЕРІОДІ ЙОГО ІСНУВАННЯ (1954-1961 РР.)

Європа, незважаючи на стереотипи, що міцно укоренились в українському суспільстві, насправді є дуже неоднорідною за багатьма показниками – від економічних, як-от матеріальний рівень життя чи соціальний захист населення, до морально-етичних та